

Η απρόβλεπτη «ευφυΐα» του πλήθους

Του ΧΑΡΙΑΘΗΜΟΥ Κ. ΤΣΟΥΚΑ *

Σκεδόν οκτακόσιες χιλιάδες οπαδοί της «Νέας Δημοκρατίας» ψήφισαν στις πρόσφατες εσωκομματικές εκλογές για την ανόδεξη του νέου προέδρου. Επίσης εντυπωσιακά μεγάλος ήταν ο αριθμός στις αντίστοιχες εσωκομματικές εκλογές του ΠΑΣΟΚ. Αν αμφιβάλλατε ότι ο δικομματισμός έχει μέλλον, ιδού η διαψευση.

Ευκαιρίας δοθείσης, οι πολίτες εκφράζουν τις προτιμήσεις τους, δεν παραμένουν απαθείς. Όταν τους δίνουν τον λόγο, ενδέχεται να τον πάρουν. Μερικές φορές, δε, λένε απροσδόκητα πράγματα... Οι πολίτες λ. χ. η κόρη του πρώην αρχηγού, η κυρία με το χαμόγελο-μάσκα, που θεωρούσε αυτομόντο ότι τα αξιώματα πλάστηκαν για ανθρώπους της δυναστείας, να χάσει τις εκλογές! Η δημοκρατική πολιτική είναι ένα ανοικτό, πολύπλοκο σύστημα. Η εκλογή δυναστεϊκών ηγετών είναι ενδεχομενική: το φαινόμενο δεν είναι απαραίτητα επαναληπτικό. Η έκπληξη καρδοκί. Μόνο οι αποικράτες ή οι επιρμηνοί δεν την περιμένουν.

Η εκλογή των προέδρων των ελλαδικών κομμάτων εξουσίας από τη βάση συνιστά ένα νέο φαινόμενο. Εκκίνησε το 2004 ως μια εκ του ασφαλέως επιλογή του τότε υποψηφίου για την προεδρία του ΠΑΣΟΚ Γιώργου Παπανδρέου. Διαθέσιμα αντίστοιχα βιώματα ανοικτών διαδικασιών στην Αμερική και έχοντας όχι μόνο το δαχτυλίδι της διαδοχής, αλλά και την απήκηση του ιστορικού του επανήρου, ήταν βέβαιο ότι θα εκλεγόταν με τη νέα ανοικτή διαδικασία. Η εκλογή από τη βάση καθιστούσε πραγματικότητα τη «συμμετοχή» που ευαγγελιζόταν ο κ. Παπανδρέου και έδενε με το γενικότερο πασοκικό αφήγημα περί «λαϊκής κυριαρχίας».

Ο μαζικός τρόπος εκλογής προέδρου στο ΠΑΣΟΚ δημιούργησε νέα δεδομένα στη λειτουργία των κομμάτων. Ήταν εξαιρετικά δύσκολο για τη Ν. Δ. να αρνηθεί την εκλογή προέδρου από τον κόσμο της. Θα φαινόταν φοβική και ελλιπίστη, στην εποχή που το κυρίαρχο λογοπλαιο (discourse) ευνοεί την «ανοικτότητα», την αδιαμεσολάβητη προσβασιμότητα και την άμεση έκφραση ατομικών προτιμήσεων. Όταν ψηφίζεις για τον «Μπιγκ Μπράδερ» και τους «Μεγάλους Έλληνες», γιατί να μην ψηφίζεις και για τον αρχηγό του κόμματός σου; Ο ισομορφικός μιμητισμός παρή-

γαγε έναν νέο τρόπο λειτουργίας των κομμάτων εξουσίας. Το πολιτικό σύστημα μεταλλάχθηκε δικως εμπρόθετο σχεδιασμό.

Η εκλογή από τη βάση μπορεί να αναπαράγει, σε μικρογραφία, την πόλωση των εθνικών εκλογών, προσδίδει όμως υψηλή νομιμοποίηση στον εκάστοτε πρόεδρο. Συγχρόνως, περιθωριοποιεί το κόμμα ως θεσμό στο οποίο ο πρόεδρος λογοδοτεί και από τις αποφάσεις του οποίου δεσμεύεται. Διαθέτοντας την άμεση λαϊκή εντολή, ο πρόεδρος αίρεται σημαντικά πάνω από τα κομματικά όργανα. Για την ακρίβεια, ο πρόεδρος μετατρέπεται σε αρχηγό.

Η περιθωριοποίηση του κόμματος αναδεικνύει την ηγετική ομάδα που πλαισιώνει τον αρχηγό και στον οποίο αποκλειστικά αναφέρεται. Το κόμμα μεταβάλλεται κυρίως σε μηχανισμό κινητοποίησης στις εκλογές, κατά τα αμερικανικά πρότυπα. Η διακριτότητα του από την υπόλοιπη κοινωνία περιορίζεται σημαντικά όταν δεν ψηφίζουν μόνο τα μέλη, αλλά οποιοσδήποτε το επιθυμεί. Στο μέτρο που αυτό συμβαίνει, τα κόμματα τείνουν να αποσχνούνται. Όταν μπορείς απροϋπόθετα να συμμετέχεις στις κρισιμότερες κομματικές αποφάσεις, ποιος είναι ο λόγος να γίνεις μέλος;

Η παρακμή των κομματικών οργανισμών είναι πανευρωπαϊκό φαινόμενο. Συγχρόνως, παρατηρείται αύξηση των μελών των μη κυβερνητικών οργανώσεων. Η Βασιλική Ορνιθολογική Εταιρεία στη Βρετανία έχει περισσότερα μέλη από όλα τα κόμματα μαζί! Οι καθολικές αφηγήσεις που προβάλλουν τα κόμματα συγκινούν όλο και λιγότερο τους πολίτες στις διαφοροποιημένες κοινωνίες της άμεσης, γενικευμένης επικοινωνίας. Μπορείς να κινητοποιήσεις για τα επίμμερους θέματα που παθιάζεις, κυ-

ρίς να χρειαστεί να έχεις άποψη για όλα.

Αυτό αλλάζει ακόμα και τον τρόπο που οι πολίτες ψηφίζουν. Μπορεί η επιλογή σου να είναι κατ' ανάγκην καθολική (στο μέτρο που ένα κόμμα εξουσίας κατ' ανάγκην προτείνει μια γενική αφήγηση διακυβέρνησης), αλλά η ψήφος σου ενδέχεται να εκφράζει κυρίως επίμμερους προτιμήσεις. Το γεγονός ότι ψηφίσεις ΠΑΣΟΚ για να απαλλαγείς από την αβλήτεια της κυβέρνησης Καραμανλή δεν σε σταματά να διαμαρτύρεσαι για τις αλλαγές στο ασφαλιστικό.

Οι ανοικτές διαδικασίες καθιστούν την πολιτική ένα ανοικτό απρόβλεπτο σύστημα, το οποίο, στην κατάλληλη συγκυρία (απρόβλεπτη φυσικά), ενδέχεται να παραγάγει απροσδόκητη καινοτομία (όχι απαραίτητα θετική). Στην παραδοσιακή πολιτική τα κόμματα λειτουργούν όπως οι μεγάλες επιχειρήσεις στην οικονομία: η ολιγαρχική δομή τους και η ολιγοπολιτική λειτουργία τους σταθεροποιούν το σύστημα. Αντιθέτως, η μαζική, δημοψηφοματικού τύπου, συμμετοχή των πολιτών δυναμικά το αποσταθεροποιεί, στο μέτρο που οι διαθέσεις του πλήθους, εξαρτώμενες από τη συγκυρία και υποκειμενες ευκολότερα απ' ό, τι οι ελίτ σε παρορμητικές επιλογές, καθιστά εφικτή την παραγωγή νεωτερισμών (είτε αυτοί είναι η εκλογή του προοδευτικού Ομπάμα είτε του εθνολαϊκιστή Σαμαρά: είτε η καταψήφιση του Σχεδίου Ανάν στην Κύπρο είτε η απαγόρευση ανέγερσης μινιάρδων στην Ελλάδα).

Η πολιτική είναι μια διαδικασία στην οποία οι επιλογές των πολιτών δεν διαμορφώνονται κυρίαρχα από τη λογική αλλά από ένα μίγμα εξολογικών διαθέσεων, συναισθημάτων και αξιών. Αυτό δεν καθιστά τις πολιτικές επιλογές απαραίτητα μη ορθολογικές, απλώς υπογραμμίζει ότι, όπως έλεγε ο αξιωματικός Καστοριάδης, στη βάση του ορθού λόγου κείται το πάθος, η «ασυννόμος οργή». Αν η κυρία Μπακογιάννη θέλει να μπάει κάτι από την ήπτα της, as ελεγε το καμόγελο της στον καθρέφτη των ΜΜΕ. Ίσως δε τότε αυτό που είδαν οι περισσότεροι οπαδοί του κόμματός της...

* Ο κ. Χαριάθιμος Κ. Τσούκας είναι καθηγητής στο ALBA και στο University of Warwick.

